

Domovina, zavičaj, svijet
Zbornik radova povodom 90 godina života Ede Pivčevića

Izdavač:
Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54
Zagreb
www.ifzg.hr

Za izdavača:
Luka Boršić

Grafička priprema i design:
Marin Martinić Jerčić

Tisak:
Grafomark d.o.o

ISBN 978-953-7137-70-0

Knjiga je tiskana uz financijsku potporu Grada Omiša.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001106453

Domovina, zavičaj, svijet

Zbornik radova
povodom 90 godina života
Ede Pivčevića

Uredio
Stipe Kutleša

 Institut za
filozofiju

Zagreb 2021.

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	7
Timothy Williamson, <i>Edo Pivčević and Metaphysical Realism</i>	11
Mate Penava, <i>Racionalno objašnjenje nasuprot znanju: Pivčevićeva kritika epistemologije</i>	19
Davor Pećnjak, <i>Pivčević and Truth</i>	35
Jure Zovko, <i>Kritički osvrt na neke segmente naturalističke metodologije</i>	43
Tomislav Janović, <i>Igranje uloga – 45 godina poslije</i>	61
Tvrtko Jolić, <i>Jednakost poštovanja</i>	87
Tomislav Bracanović, <i>Inteligentne tehnologije i pravednost</i>	99
Josip Talanga, <i>Neka pitanja trodiobe državne moći</i>	119
Marinko Šišak, <i>Nacija ili imaginacija? Prilog teorijama o nacionalnim identitetima</i>	135
Srećko Kovač, <i>Dom i svijet hrvatske filozofije: struktura i povijesni aspekti</i>	155
Marito Mihovil Letica, <i>Strani hodočasnici o hrvatskim gradovima – Pivčevićevi prinosi historiografiji</i>	177

Stipe Kutleša, <i>Uloga British-Croatian Review</i> (Britansko-hrvatske revije) <i>u promicanju</i> <i>hrvatskog identiteta i kulture</i>	195
Neven Sesardić, <i>Na tragu Pivčevićevih sjećanja</i>	211
<i>Bilješka o autorima</i>	237

Predgovor

Ova je knjiga posvećena obilježavanju 90. obljetnice rođenja hrvatskog i britanskog filozofa Ede Pivčevića. U njoj se nalazi trinaest priloga autora s kojima je Edo Pivčević ili profesionalno surađivao ili ih je poznavao ili su mu čak bili i bliskiji. Teme priloga dijelom su posvećene Pivčeviću, njegovoj filozofiji i drugim aktivnostima kojima se bavio, a dijelom su to teme koje izravno ne problematiziraju Pivčevićeva stajališta, ali se odnose na područja kojima se on također bavio u svom profesionalnom radu. Britanski filozof Timothy Williamson govori o metafizičkom realizmu i Pivčevićevu stajalištu prema tome. Iako ta dvojica filozofa nisu na istim filozofskim pozicijama, uvijek su se uvažavali i vodili plodan filozofski dijalog. U središtu Pivčevićeve filozofije nije Kantovo pitanje „Što mogu znati?“, nego pitanje „Što mogu racionalno vjerovati?“ O tome govori Mate Penava koji je doktorirao temom o Pivčevićevoj filozofiji. Davor Pećnjak piše o Pivčevićevu problematiziranju pojma istine, a Jure Zovko o naturalističkoj metodologiji i naturalističkom objašnjenju kao jednom od mogućih načina objašnjenja u filozofiji i znanosti. Pivčević je kritičan prema takvoj vrsti objašnjenja. Tomislav Janović se osvrće na fenomenologiju i ističe važnost Ede Pivčevića u pokušaju da fenomenološke ideje s europskog kontinenta prenese u englesku filozofiju. Tvrtko Jolić, govoreći o jednakosti poštovanja, ukazuje na Pivčevićevo razmišljanje o moralnosti i jednakosti te ističe njegovu dvojbu u svezi s filozofskim utemeljenjem ideala društvene jednakosti. O ideji pravednosti, o čemu je također Pivčević pisao, Tomislav Bracanović raspravlja u kontekstu suvremene inteligentne tehnologije. O nekim pitanjima trodiobe državne moći te o klasičnim rješenjima toga problema i nekim otvorenim pitanjima s tim u svezi govori Josip Talanga. Pivčević je pisao i o nacionalizmu i globalizmu. Na pitanja je li nacija trajna ili privremena kategorija te koje su paradigme u istraživanju nacionalnog identiteta odgovor pokušava dati

Marinko Šišak izlažući suvremene teorije o nacionalnim identitetima. Ima li filozofija ikakve veze s nacionalnim identitetom? Ili, što je slično pitanje, postoje li nacionalne filozofije? Iako bi se na prvi pogled moglo odgovoriti da filozofija kao univerzalna čovjekova misaona djelatnost nema veze s nacionalnom pripadnošću, to nije posve točno jer je svaki čovjek dio društvenog i povijesnog, a to znači i specifičnog nacionalnog, tj. duhovnog i emocionalnog konteksta. U tom se smislu može govoriti i o nacionalnim prinosima filozofiji. Srećko Kovač stoga raspravlja o povijesnim i strukturalnim aspektima hrvatske filozofije oslanjajući se na sintagmu Franje Markovića *dom i svijet*. I Pivčević je svakako doprinio jednom aspektu osvjetljavanja *doma i svijeta* kada je posegnuo za temama iz povijesti, tj. kada je hrvatskoj javnosti predstavio dotada nepoznate podatke stranih putopisaca o hrvatskim krajevima. O tome piše Marito Mihovil Letica. Pokušaj i rezultat poznanstava i suradnje s domaćim, a još više sa stranim ljudima, Pivčević je djelomično ostvario u osnivanju British-Croatian Society (Britansko-hrvatskog društva) i *British-Croatian Review* (*Britansko-hrvatske revije*). O tome piše Stipe Kutleša. Na tragu nekih Pivčevićevih sjećanja su i susreti i nastojanje oko suradnje s nekim istaknutim hrvatskim ljudima. O tome piše Neven Sesardić. Dva rada u knjizi su na engleskom jeziku, a ostali na hrvatskom.

Bez preuzetnosti da se ovom prigodom iscrpno obuhvati život i djelo Ede Pivčevića (to je zadatak za drugu zgodu), valja ipak nešto reći o tom hrvatskom i britanskom filozofu. Rodio se 11. kolovoza 1931. u Omišu gdje je pohađao pučku školu. Gimnazijsko školovanje započeo je u Širokom Brijegu i nastavio u Klasičnoj gimnaziji u Splitu. Pred sam kraj školske godine, u svibnju 1949. godine zbog političke je nepodobnosti izbačen iz škole, bez ikakvih prava nastavka obrazovanja u bilo kojoj školi u tadašnjoj državi. U jesen te iste godine zaposlio se u ugostiteljskom poduzeću „Marjan“. Pisao je molbe za nastavak školovanja ali se morao „popraviti“ pa je dvaput „dobrovoljno“ išao na omladinske radne akcije nakon čega mu je dopušteno da može polagati maturalni ispit. Čim je maturirao otišao je u Zagreb gdje je upisao studij filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirao je 1954. godine, odslužio vojsku i zaposlio se honorarno u *Vjesniku u srijedu*. Svoj prvi ozbiljniji filozofski rad objavio je u sarajevskom časopisu *Pregled* pod naslovom „Na granici egzistencije“ (1955). U rujnu 1956. godine napušta zemlju

i odlazi u Njemačku i radi, da bi preživio, kao tvornički radnik u Nürnbergu te nastavlja studij u Erlangenu, a zatim u Münsteru. Tu postiže doktorat tezom o S. Kierkegaardu (1958). Zbog interesa za logičku problematiku i filozofiju jezika odlučio je otići u Englesku. U London je stigao u jesen 1958. i počeo je raditi na drugoj doktorskoj disertaciji te je doktorirao tezom o teoriji brojeva (*Numbers and Individuals*, 1962). Nakon toga radio je neko vrijeme na BBC-u, a u jesen 1964. dobiva mjesto docenta na Sveučilištu u Bristolu gdje je kao redoviti profesor ostao do umirovljenja (1997). Zaslužan je za približavanje fenomenologije engleskim filozofima. Godine 1974. pokrenuo je, sa svrhom upoznavanja svijeta s hrvatskom kulturnom baštinom, British-Croatian Society (Britansko-hrvatsko društvo) i časopis *British-Croatian Review* (*Britansko-hrvatska revija*) kojoj je bio glavni urednik sve do prestanka izlaženja (1980). Na Sveučilištu u Bristolu pokrenuo je filozofsko društvo *Cogito* i bio prvi predsjednik toga društva te je utemeljio međunarodni filozofski časopis istoga naziva (1986–2000) i bio mu prvi urednik. Gostovao je kao profesor na sveučilištima u Hrvatskoj, Njemačkoj, SAD i Kini. Svoje radove objavljivao je na engleskom, njemačkom i hrvatskom, a djela su mu prevedena na njemački, kineski i korejski. Kao jedini Hrvat uvršten je u *The Dictionary of Twentieth-Century British Philosophers* (ed. Stewart Brown) (Vol. 2, M–Z, 2005, pp. 784–785). Uz filozofska djela napisao je *Dvije drame* (2009) (*Tko je ubio Benu? i Krapinski čovjek. Satirično skazanje za naše vrijeme*) i dramu *Herr Speer Comes Calling* (2013). Bavio se i hrvatskom povijesti, posebno putopiscima u Hrvatsku od srednjega vijeka, ali i istaknutim hrvatskim ljudima, posebno Antunom Markom de Dominisom i njegovim boravkom u Engleskoj.

Bez obzira na raznolikost interesa Pivčević je prije svega filozof. Nastoji sjediniti analitičku i fenomenološku metodu. U filozofiji jezika više naginje analitičkoj anglosaksonskoj filozofiji. U knjizi nastaloj na osnovama njegove prve disertacije *Ironija kao oblik tu-bitka kod Sorena Kierkegaarda* (1960) odbacuje egzistencijalistički subjektivizam i daje nagovještaj strukturalističke teorije zbilje koju kasnije razrađuje u knjizi *The Concept of Reality* (1986). U središtu je Pivčevićeve filozofije pitanje racionalnog objašnjenja vjerovanja da nešto jest tako kako jest. Po tom pitanju on nastupa sa sasvim drugačije pozicije od Kanta. Za Pivčevića ne postoji znanje koje ne

bi bilo podložno reviziji; znanje je zapravo pragmatički koncept. Na pitanje što se može racionalno vjerovati može se odgovoriti jedino u okvirima opće teorije zbilje, a njezina struktura mora biti racionalna, tj. mora biti analitički sustav, odnosno logička sveza osnovnih ideja koje se međusobno dopunjuju. Pivčević je dosljedni racionalist koji se uklapa u tradiciju europskog racionalizma. Glavna su mu djela: *Ironie als Daseinform bei Sören Kierkegaard* (1960), *Husserl and Phenomenology* (1970) (prošireno i prerađeno izdanje na njemačkom pod naslovom *Von Husserl zu Sartre: auf den Spuren der Phänomenologie*, 1972; hrvatski prijevod: *Na tragu fenomenologije*, 1997), *Slike iz panćenja* (1998, 2019²), *The Concept of Reality* (1986, 1993²), *Change and Selves* (1990) (hrvatski prijevod pod naslovom *Mijena i jastva*, 1993), *What is Truth?* (1997, 2018²) (prijevod na njemački *Was ist Wahrheit?*, 2001, i na hrvatski *Što je istina?*, 2002), *The Reason Why?* (2007), *Man the Rational Animal* (2016), *Filozofski eseji* (2016), *Istina, analitički razum i ideja sebstva: Zagrebačka predavanja / Truth, Analytical Reason and the Idea of Self: The Zagreb Lectures* (2021). Marinko Šišak je objavio knjigu intervjua pod naslovom *Filozof i zavičaj: razgovori s Edom Pivčevićem* (2004).

Naslov zbornika *Domovina, zavičaj, svijet* pokušava spojiti sve ono što Pivčevića obilježava kao čovjeka i filozofa koji se doslovno uputio u svijet, ali i u svijet abstraktnih misli filozofije. Pri tome su mu uvijek na umu i u srcu bili i domovina i uži zavičaj. Ova je knjiga izraz zahvalnosti profesoru Edi Pivčeviću za sve što je učinio za hrvatsku filozofiju ali i posebno za hrvatsku kulturu i njezino promicanje u svijetu kada to nimalo nije bilo zgodno činiti.

U Zagrebu, srpnja 2021.

Urednik